

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY.

Průvodka dokumentem:

- nadpisy tří úrovní (pomocí stylů Nadpis 1-3), před nimi je znak #
- na začátku dokumentu je automaticky obsah (#Obsah)
- obrázky vynechány, zůstávají pouze původní popisky vložené mezi znaky @...&
- odkaz na literaturu je uveden textem Literatura, pořadovým číslem, jako hypertextový odkaz na číslo v seznamu literatury, vložen mezi znaky \$...&
- dodatečný komentář editora vložen mezi znaky §...&
- tabulky jsou v textu pouze symetrické, vloženy mezi znaky @...&
- v textu se vyskytuje speciální symbol (↔), jehož význam je „volitelný spojovník“
- vyznačení řezu písma vloženo mezi znaky \$...\$
- poznámky pod čarou jsou umístěny na konci dokumentu
- v příkladech adaptovaných dokumentů nejsou použity styly nadpisů

Józef Szymeczek

Úvod do religionistiky

Studijní opora k inovovanému předmětu: Religionistika(3ELIG/33LIG)

Ostrava, 2013

ISBN 978-80-7464-425-2

#Obsah

#OBSAH

#SLOVO ÚVODEM

#1 NÁBOŽENSTVÍ – VÍRA, PRAXE, TYPOLOGIE

#1.1 Náboženství

#1.2 Bůh

#1.3 Vztah člověka k bohu, náboženská víra

#1.4 Náboženská společenství

#1.5 Typologie náboženství

#Shrnutí kapitoly:

#2 NÁBOŽENSTVÍ – KRITIKA A OBHAJOBA, RELIGIOZITA A SEKULARIZACE

#2.1 Výzkum náboženství

#2.2 Kritika a obhajoba náboženství

#2.3 Religiozita a sekularizace

#2.4 Mezináboženský dialog

#Shrnutí kapitoly:

#3 JUDAISMUS

#3.1 Základní údaje

#3.2 Dějiny Židů

#3.3 Židé v českých zemích

#Shrnutí kapitoly:

#4 KŘESŤANSTVÍ

#4.1 JEŽÍŠ KRISTUS

#4.2 První křesťanské sbory

#4.3 Vývoj křesťanství

#4.4 Náboženství v současné české společnosti

#Shrnutí kapitoly:

#5 ISLÁM

#5.1 Islám v pojmech

#5.2 Život Muhammada

#5.3 Korán

#5.4 Rozdělení muslimů

#5.5 Expanze

#5.6 Muslimové v českých zemích

#Shrnutí kapitoly:

#SLOVNÍK POJMŮ

#Slovo úvodem

Náboženská skutečnost v moderní společnosti nepřestává být preferovaným předmětem studia různých věd o člověku a stále přitahuje zvědavé mysli učenců a vědců nejrůznějších světónázorových postojů, věr a vyznání. Po dlouhá staletí se náboženství zdálo být výlučnou kompetencí teologie. Teprve od 19. století se postupně stávalo pracovním polem filologie, historie, etnologie, psychologie, sociologie, antropologie a dalších humanitních věd. Ve snaze o hlubší porozumění a plnější postižení náboženského fenoménu bylo použito mnoho nejrůznějších, nových vědeckých metod z různých odvětví. Nové pohledy přispěly k ustanovení nové vědy – religionistiky. V samotném pojmu religionistiky se již od počátku ohlašuje program široce koncipované interdisciplinární perspektivy, která shrnuje a vlastními nástroji zpracovává příspěvky jednotlivých disciplin k tématu náboženství, aby na nich dala vyrůst vlastní otázky o náboženské situaci lidstva. Náš text nepředkládá nějakou novou, objevnou koncepci. Sípíš nabízí čtenáři souhrn základních faktů jako pomůcku k lepšímu porozumění náboženským praktikám a základům víry stoupenců vybraných celosvětově rozšířených náboženství.

Tato publikace podává stručnou charakteristiku vybraných velkých světových náboženství. Informuje nejen o jejich vzniku, dějinách, doktrínách a směrech, ale také o tom, jak se tato náboženství projevují v každodenním životě, v rodině a obecně ve společnosti. Pokouší se zakotvit náboženství v jejich reálné každodenní existenci a usiluje o prezentaci náboženství jako živých, dynamických duchovních systémů, které se neustále musí přizpůsobovat změnám ve svých příslušných kulturách a společenstvích.

#1 Náboženství – víra, praxe, typologie

Cíl kapitoly

Po nastudování této kapitoly byste měli být schopni: Definovat náboženství a odlišit náboženské jevy od nenáboženských; Osvětlit funkce náboženských společenství, rituálů a modliteb; Určit typ, do kterého dané náboženství patří; Diskutovat o vzniku náboženství jako univerzálním znaku lidství.

Klíčová slova

Náboženská praxe, náboženská společenství, církev, modlitba, víra, bůh.

Čas na prostudování kapitoly: 120 minut.

Průvodce studiem: Co je náboženství? Jaké základní představy mají náboženství o Bohu? Čím se vyznačuje náboženská víra? Jaké funkce v náboženské praxi získávají náboženská společenství, rituály a modlitby? Jak se rozdělují náboženství podle různých kritérií? Jak různé teorie vysvětlují vznik náboženství?

#1.1 Náboženství

Jednotlivá náboženství představují nesmírně složité a komplexní jevy. Na jedné straně je náboženství záležitostí hluboce osobní, niternou a intimní, na druhé straně je jevem sociálním a kolektivním. Z hlediska psychologického obsahuje náboženství prvky pocitové, rozumové a poznávací, vědomé i podvědomé, z hlediska sociálního je spjato se všemi oblastmi společenského života. Chceme-li náboženství definovat nesmíme je redukovat jen na jednu

stránku. Je totiž zřejmé, že náboženství není jen pocitem nebo prožitkem, ale není ani jen rozumovým aktem, není jen činem izolovaného individuálního rozhodnutí, ale ani pouhým sociálním konstruktem či produktem výchovy. Musíme tedy určit takový znak, který je platný univerzálně pro všechna náboženství a kterým se náboženské jevy odlišují od ostatních. Tímto znakem je vztah člověka k bohu.

Pojmy k zapamatování

Náboženství – je vyjádřením vztahu člověka k bohu.

V učebnici budeme používat především označení „bůh“ (bohové, bohyně, božstvo), a to s malým písmenem na počátku v případech, že budeme mluvit o bohu v obecném významu. Výraz „Bůh“ s velkým písmenem na začátku slova budeme používat pouze v souvislosti s konkrétním náboženstvím.

#1.2 Bůh

Bůh je pro člověka tajemstvím, neboť lidským rozumem ani žádnou výjimečnou zkušeností jej nedokážeme jednoznačně určit nebo definovat. Bůh a svět jsou radikálně odlišnými skutečnostmi, bůh nám známý svět „přesahuje“. Pro vyjádření tohoto aspektu se používá termín „transcendentní“. Náboženská skutečnost v moderní společnosti nepřestává být preferovaným předmětem studia.

V témže smyslu můžeme použít představu, že bůh je něčím nad námi, že je zcela jiný a nadpřirozený nebo že je skutečností jiného řádu. Bůh je člověkem neuchopitelný, a to jak z hlediska poznání, tak z hlediska jednání. Podle většiny náboženství existuje naprosto nezávisle na člověku i tomto světě. Boha nelze vlastnit, nelze s ním manipulovat.

Podle některých náboženských představ je bůh přes svou radikální jinakost člověku stále nablízku, jako by ho neustále očekával. Člověk se k němu může v jakékoliv životní situaci obrátit. Bůh je člověku nekonečně vzdálený a skrytý, ale současně je mu tím největším možným způsobem blízku.

#1.3 Vztah člověka k bohu, náboženská víra

Bůh je v některých náboženstvích chápán jako stvořitel světa či tvůrce řádu světa.

V náboženstvích se často vyskytuje představa, že bůh je ve světě nějakým způsobem přítomný a může do dění světa zasahovat.

Pojmy k zapamatování: Imanence – přítomnost něčeho v něčem jiném.

Vztah člověka k Bohu nabývá nejrůznějších podob, liší se typem náboženství i osobností člověka. Jestliže je bůh chápán jako neosobní síla či skutečnost, je i vztah mezi člověkem a touto jinou skutečností neosobní.

Vztah k bohu je vyjádřen naukou, metodou či cestou, které vedou člověka k bohu. Cestou, kterou si „vychodí“ člověk sám. V křesťanství, judaismu, islámu i v některých prouděch východních náboženství je bůh vnímán jako osoba. Vztah člověka k němu se pak obvykle označuje jako náboženská víra.

Pojmy k zapamatování: Náboženská víra – přesvědčení věřícího člověka v existenci boha.

Ve víře člověk přijímá boží poselství i určité představy o bohu a o nábožensky vedeném životě. Především se však věřící člověk obrací k bohu s důvěrou a láskou. Náboženská víra se vyznačuje dialogickou povahou. Věřící člověk může boha oslavovat, volat i prosit, může se ho taky tázat a vést s ním niternou rozmluvu, na příklad formou modlitby. I přes dialogický charakter však není vztah člověka a boha chápán jako rovnocenný, spíše je kladen důraz na pokoru věřícího a na podrobení se boží vůli.

Od náboženské víry můžeme odlišit pojem náboženské vyznání.

Pojmy k zapamatování: Náboženské vyznání – je obsahem toho, v co náboženský člověk věří. Náboženská víra je z tohoto hlediska jen jedna, ale náboženská vyznání jsou různá.

Vztah k bohu je pro nábožensky založeného člověka zdrojem smyslu života, mravních hodnot i společenských norem. Jsou pro něj závazkem, ale taky výzvou k proměně. Boha si člověk

nemůže koupit obětí, nemůže usměrňovat jeho záměry. Změnit se musí samotný člověk, jenž svůj vztah k bohu musí osvědčit svou mravní a duchovní čistotou.

#1.4 Náboženská společenství

Přestože je vztah člověka k bohu záležitostí intimní a privátní, je téměř vždy sdílen s konkrétním náboženským společenstvím. Role společenství je v náboženství nenahraditelná, vytváří prostor pro náboženský život, a to z hlediska duchovního i organizačního, udržuje tradici a kontinuitu a současně vytváří podmínky pro vývoj daného náboženství. Pro označení náboženského společenství se v kultuře Západu používá nejčastěji termín církev.

České slovo církev pochází z řeckého slova kirké, tj. Pánova. Církev se řecky označuje jako eklésia tu kirké, to znamená shromáždění Pánovo. Výraz eklésia známe z řeckých právních dějin jako název sněmu všech plnoprávných občanů demokratické polis. Pánem je míněn samozřejmě Ježíš. Výraz církev přísluší tudíž – z důvodu uvedené pojmové vazby na Pána, tj. Ježíše Krista – výlučně křesťanskému náboženskému společenství. Nekřesťanská náboženská společenství nemůžeme nazývat církvemi. Jako vhodné označení takových společností se nabízí termín „náboženská společnost“.

#1.5 Typologie náboženství

Typologie náboženství umožňuje odhalit rozdíly mezi jednotlivými náboženstvími a tím také porozumět „jinakosti“ jednotlivých náboženství. Podle pojetí boha nebo bohů lze odlišit náboženství teistická a neteistická. Neteistická náboženství chápou boha jako něco, tedy jako neosobní sílu, moc, absolutní skutečnost či duchovní základ.

V teistických náboženstvích je bůh vnímán jako někdo, tedy jako osoba, ke které se může člověk obracet v radosti i smutku, se kterou může rozmlouvat, kterou může oslavovat, ale ke které může vznášet i kritické otázky.

Uvnitř teismu rozlišujeme náboženství monoteistická (vyznává jednoho boha) a náboženství polyteistická (vystupuje zde více bohů).

Podle zdroje náboženské zkušenosti i podle vztahu boha ke světu se náboženství dělí na zjevená a mystická. V náboženstvích zjevených se dává bůh poznat lidem formou určitých poselství, a to většinou prostřednictvím určitých jedinců – proroků. Zde patří judaismus, křesťanství i islám. Náboženství mystická vycházejí především z niterné zkušenosti. Cílem mystických prožitků je navázání bezprostředního vztahu k bohu.

#Shrnutí kapitoly:

Náboženství je vyjádřením vztahu člověka k bohu (k transcendentní skutečnosti). Bůh se zásadním způsobem odlišuje od tohoto světa: je zcela jiný, je něčím nad námi, je transcendentní skutečností. Vztah člověka k bohu nabývá různých podob. Může být pochopen jako cesta k bohu, kterou vykonává člověk sám bez jeho pomoci. Pokud je vztah k bohu osobní povahy, pak se obvykle hovoří o náboženské víře. Náboženská víra je podložena přesvědčením věřícího o boží existenci. Věřící přijímají ve víře jeho poslání i závazky, které z něho plynou. Náboženskou vírou člověk přijímá boha, věří v boha, v tom smyslu je náboženská víra jedna. Náboženské vyznání již představuje určité představy o bohu a o náboženském životě. Existují různá náboženská vyznání. Náboženská víra je projevem intimním a osobním, je však zpravidla úzce propojena s životem náboženského společenství (církev). Náboženská společenství mají pro konkrétní náboženství nenahraditelný význam, udržují jeho kontinuitu a tradici, jsou nutným předpokladem pro jeho další vývoj. Součástí náboženského života jsou modlitby a různé obřady či rituály. Modlitba je rozmlouvou věřícího s bohem. Náboženství teistická chápou boha jako „osobu“. Člení se na monoteistická a polyteistická. Náboženství neteistická boha chápou jako neosobní sílu, či duchovní základ. Náboženství zjevená (prorocká) vycházejí především ze zjevení boha prostřednictvím proroků. Přes osobní vztah věřícího k bohu zůstává mezi nimi zachován nepřekonatelný rozdíl.

Příklad:

Příkladem polyteistického náboženství může složit náboženství starých Řeků z období starověkých dějin Řecka. Mezi tři nejmocnější bohy patřili: Zeus, Poseidon a Hádés – ten však nepobýval s ostatními na posvátné hoře Olymp, ale v podsvětí.

Kontrolní otázky a úkoly:

- *1. Podle kterého specifického znaku poznáte náboženství nebo náboženský jev?
- *2. Jaké základní vlastnosti či znaky připisují náboženství bohu?
- *3. Se kterými konkrétními jmény bohů jste se již setkali?
- *4. Čím se vyznačuje náboženská víra?
- *5. Jaký je rozdíl mezi náboženskou vírou a náboženským vyznáním?

Úkoly k textu

- *1. Charakterizujte mýty na příkladu řecké mytologie.
- *2. Jak vědy vysvětlují vznik náboženství?
- *3. Osvětlete pojmy: transcendentní, imanentní a panteismus.

Otázky k zamyšlení:

- *1. Je náboženská univerzálním rysem lidství?

Korespondenční úkoly

- *1. Napište esej o tom, jak chápou boha náboženství teistická (polyteistická, monoteistická) a neteistická. Uveďte příklady, citujte z děl myslitelů a teologů.
- *2. Vyhledejte jména všech řeckých olympských bohů a zjistěte jakou úlohu sehrávali v náboženských představách starých Řeků a jaké měli posláním. Následně přiřaďte k jmenům řeckých bohů jejich římské podoby.

#2 Náboženství – kritika a obhajoba, religiozita a sekularizace

Cíl kapitoly: Po nastudování této kapitoly byste měli být schopni: Formulovat některé argumenty pro a proti náboženství; Odhalit a pochopit některé příčiny, které vedou k ateismu; Vysvětlit vybrané dějinné, společenské a psychologické souvislosti religiozity a nástupu sekularizace; Diskutovat o významu mezináboženského dialogu v dnešní době a jeho formách.

Klíčová slova: Religionistika, apologetika, religiozita, fundamentalismus, sekularizace, apologetika.

Čas na prostudování kapitoly: 120 minut.

Průvodce studiem: Které vědy zkoumají náboženství? Jaký je vztah mezi vědou a náboženstvím, filozofií a teologií? Jaké jsou argumenty kritiků a obhájců náboženství? Co je ateismus a jaké jsou jeho příčiny? Jaký je význam pojmů religiozita a sekularizace?

#2.1 Výzkum náboženství

Vědecká disciplína, jejímž předmětem bádání je náboženství, se nazývá religionistika.

Pojmy k zapamatování : Religionistika – je vědní obor, který se zabývá studiem se náboženstvím. Snaží se o objektivní a nezájatý výzkum, nesmí proto sloužit ani apologetice náboženství, ale ani ideologickému boji proti němu.

Apologetika – obhajoba víry, pojem pochází z řečtiny, apologia rovná se obhajoba.

V religionistice se uplatňuje několik metod, které se vzájemně doplňují. Daný náboženský jev je třeba objektivně popsat (deskripce), porovnat s jinými jevy (komparace) a prozkoumat jej v kontextu různých souvislostí (kontextuální přístup). Uvedené přístupy sledují jev synchronně, získávají tedy obraz statický, obraz struktury jevu. Diachronii uplatňuje dějinný přístup, který zkoumá jev jako dynamický dějinný proces. Hermeneutický přístup se snaží o porozumění zkoumaných jevů a interpretaci jejich významů.

Fenomenologie náboženství se snaží porovnáním náboženských fenoménů (jevů) odhalit jejich podstatu, dopátrat se obecných významů, které náboženské jevy odhalují. Důležitým faktorem fenomenologického studia náboženství je vyvinutí kritických schopností a jejich pomocí vytváření úsudku neovlivněného předsudky; nebo přinejmenším poznání, že něčí interpretace mohou být otevřeny předsudkům a ochota vzít to na vědomí.

Antropologické přístupy k náboženství vycházejí ze studia lidského života a kultury. Náboženství je chápáno jako skutečnost, která v lidské kultuře existuje, a centrem výzkumu je samotná kultura, takže lze lépe porozumět původů a postupům náboženství.

Sociologické studium náboženství vychází z toho, že náboženské myšlenky a praktiky jsou inspirovány a formovány něčím uvnitř dané společnosti. Analyzuje, jak náboženská aktivita, zpětně ovlivňuje společnost, v níž je zakořeněna, a sleduje, jak spolu náboženské projevy ve společnosti vzájemně souvisejí. Zkoumá vliv náboženství na společnost, ale zároveň také vliv společnosti na náboženství. Zjišťuje, že náboženská aktivita může vzrůstat a rozvíjet se po určitých liniích v důsledku sociálních procesů, nebo že se společnost může měnit a utvářet podle náboženského pohledu na svět.

Filozofie náboženství studuje filozofické předpoklady, které se skrývají v pozadí víry nebo jí podírají. Filozofický přístup ke studiu náboženství hledá důvody pro určitý světonázor a rovněž důvody pro víru v existenci boha, pokud je náboženství teistické.

Psychologie náboženství zkoumá úlohu emocí a pocitů v náboženské praxi. Pátrá po lidských potřebách, které mohou dovést člověka k tomu, že se stane zbožným nebo začne v náboženství hledat útěchu a smysl života.

#2.2 Kritika a obhajoba náboženství

Podle kritiků náboženství vychází náboženství z nepravdivých představ a vytváří falešný obraz člověka a světa. Člověk proto není schopen poznat a realizovat svoji skutečnou podstatu, odcizuje se sám sobě, podléhá iluzím a stává se otrokem cizí, nelidské moci. Z hlediska hypotézy vševědoucího boha je rovněž znemožněna svoboda lidské vůle.

K největším kritikům náboženství patří marxisté. Podle marxisticko-leninské ideologie pomáhá náboženství konzervovat nespravedlivý společenský řád a zrazuje utlačované od jejich boje za lepší svět. I proto Karel Marx nazval náboženství opiem lidu. Mají-li lidé dosáhnout skutečného štěstí, je nutné náboženství zrušit.

Kritika náboženství dále upozorňuje také na to, že náboženství jsou zdrojem nesnášenlivosti a v současné době i terorismu a že jejich jménem byl v minulosti veden bezpočet válek.

Jako ateistický (z řeckého jazyka athos znamená bezbožný) označujeme životní postoj nebo myšlenkový systém, který odmítá náboženství, nesouhlasí s ním, případně přímo popírá existenci boha. Projevy ateismu jsou různé, a to od tolerance náboženství až po otevřený boj proti němu.

Naopak apologeti (tedy obhájci) náboženství zdůrazňují, že teprve vztah k bohu dotváří člověka, jenž je bez tohoto vztahu neúplný. Vztah k bohu totiž přináší člověku nejen pocit a vědomí jistoty a ochrany, ale také mu poskytuje smysl života a nezpochybnitelné hodnoty, které z relativního světa nemůžeme čerpat.

#2.3 Religiozita a sekularizace

Religiozitou se rozumí rozšíření a působení náboženství ve společnosti. V některých částech světa a zejména pak v Evropě došlo v novověku k výraznému oslabení významu náboženství. Proces zesvětštění společnosti a života lidí se označuje termínem sekularizace

Pojmy k zapamatování:

Sekularizace – zesvětštění společnosti a života lidí.

K příčinám sekularizace patří mohutný vědecko-technický rozvoj. Na jedné straně věda vysvětluje svět bez náboženských představ, na druhé straně poskytuje technika nástroje k ovládnutí reality podle hesla vědění je moc. Nový pohled na svět a moderní životní styl pak oslabuje smysl pro náboženskost vůbec a vede část populace až k náboženské lhostejnosti. Předpovědi o zániku náboženství se však nenaplnily, ukázalo se, že ústup náboženství byl jen zdánlivý a neplatil zejména pro neevropské země. V posledních přibližně padesáti letech jsme svědky náboženského oživení „nové religiozity“, opětovného vstupu náboženství do veřejné sféry, ale také výskytu mnohých náboženských sekt. Ve svém Přehledu religionistiky uvádí

Odilo Štampach čtyři základní znaky, jak sektu identifikovat: autoritářství, fundamentalismus, uzavřenost a selekce informací.

#2.4 Mezináboženský dialog

Současná epocha je charakterizována pluralizací všech oblastí života společnosti (tedy i náboženské) relativizací tradic a hodnot. Možnou odpovědí na tento stav je jakési „zapouzdření se“ do své vlastní tradice. Pštroší pozice je sice směšná a dlouhodobě neudržitelná, ale není se jí třeba přímo obávat. Pokud se však tento postoj spojí s útočným fanatismem a nenávisť, vznikne nebezpečná podoba fundamentalismu.

Druhou krajní odpovědí je lhostejnost a rezignace. Svět je pluralitní, nic trvalého neplatí, všechno je možné. Hledání pravdy je pachtění za iluzí, dialog je zbytečný.

Vyspělou a odpovědnou reakcí hodnou člověka by ale měl být mezináboženský dialog.

#Shrnutí kapitoly:

Náboženství zkoumá speciální věda zvaná religionistika. K významu náboženství přispívají i další speciální obory, např. sociologie náboženství, psychologie náboženství a antropologie náboženství. Náboženské otázky reflektuje také filozofie a filozofie náboženství. Uvedené obory mohou kriticky využít i poznatky teologie a náboženské filozofie. Věda a náboženství představují odlišné, ale současně i vzájemně se inspirující a doplňující poznání a zkušenosti. Podle kritiků náboženství vytváří náboženství klamný obraz člověka, brání jeho svobodě a přirozenému rozvoji. Náboženství je rovněž podle nich zdrojem intolerance, nenávisť, terorismu a válek. Obhájci náboženství tvrdí, že náboženství je nenahraditelné, neboť jen díky vztahu k bohu dokáže člověk porozumět svému životu a naplnit jej nepodmíněným smyslem. Ateisté odmítají náboženský obraz světa. Příčiny ateismu: víra v rozum a v autonomii člověka, negativní hodnocení role náboženství v dějinách, nevysvětlitelnost zla a utrpení. Religiozitou se rozumí rozšíření a působení náboženství v dané populaci. Proces oslabení role náboženství a zesvětštění společnosti se nazývá sekularizace.

Kontrolní otázky a úkoly:

- *1. Vysvětlíte význam pojmů religiozita a sekularizace.
- *2. Které argumenty pro a proti náboženství předkládají kritikové a apologeti náboženství?
- *3. Co je to ateismus a jaké jsou jeho příčiny?
- *4. Jaké otázky vyvolává problém tzv. teodiceje?
- *5. Které speciální vědy zkoumají náboženství?
- *6. Jaký je rozdíl mezi filozofií a teologií?

Úkoly k textu

- *1. Jaký význam má pojem fundamentalismus?
- *2. Jaké znaky vykazuje sekta?
- *3. Co jsou a čím se vyznačují nová náboženská hnutí?

Otázky k zamyšlení:

- *1. Jak se bránit vůči negativnímu vlivu sekt?

Korespondenční úkoly

- *1. Připravte krátké referáty o některých „nových náboženských hnutích“, které Vás zaujaly – ať již pozitivně či negativně. Doporučujeme publikace Z. Vojtíška, I. O. Štampacha a Ch. Patridge.

#3 Judaismus

Cíl kapitoly: Po nastudování této kapitoly byste měli být schopni: Určit písemné zdroje judaismu; Interpretovat některé biblické příběhy; Vysvětlit význam události z dějin židovského národa; Určit základní charakteristiku judaismu.

Klíčová slova: judaismus, kánon, Tora, Izrael, sionismus.

Čas na prostudování kapitoly: 120 minut.

Průvodce studiem: Posvátné texty judaismu. Vybrané příběhy z židovských Svatých knih.

Základní znaky a stručné dějiny judaismu.

#3.1 Základní údaje

Pojem judaismus je odvozen od slova Juda, což je jméno jednoho z židovských kmenů. V něm má původ i pojmenování etnika v českém jazyce Židé. Biblickým jménem pro židovský národ a částečně i zemí je Izrael (Izraelité), a to podle jména jednoho z židovských patriarchů. Dnes je i součástí názvy státu: Stát Izrael a obyvatelé Izraelci.

V posvátných textech judaismu se setkáme s různými jmény Boha, nejposvátnější je jméno Jahve.

Základním písemným pramenem židovského náboženství jsou tři skupiny knih, které se nazývají Tóra, Proroci a Spisy. Z jejich hebrejských názvu je odvozena zkratka Tanach. Tóra – obsahuje Pět knih Mojžíšových (z řečtiny je odvozen název Pentateuch). Tóra znamená vodítka či učení, obvykle se překládá jako Zákon.

Proroci – Jozue, Soudců, Samuelova, Královská, Izajáš, Jeremiáš, Ezechiel a „Dvanáct“ proroků.

Spisy – Žalmy, Jób, Přísloví, Rút, Píseň písní, Kazatel, Pláč, Ester, Daniel, Ezdráš-Nehemiáš, Letopisy.

Knihy židovské bible byly sepsány v průběhu 1. tisíciletí před naším letopočtem. Tóra byla úplná na konci 5. století př. n. l. Ke kanonizaci všech knih židovské bible se dospělo na konci 1. století n. l. (nebo během prvních století našeho letopočtu). Tento tzv. palestinský kánon je uznaným kánonem judaismu.

Pojmy k zapamatování: Kánon – pojem pochází z řečtiny, kánon rovná se norma, pravidlo. Má více významů, v náboženství představuje závazný soubor posvátných spisů.

Již ve 3.-2. století před naším letopočtem provedlo výběr z knih a jejich překlad do řečtiny údajně 72 židovských učenců v Alexandrii. Tato verze v řečtině pod názvem Septuaginta byla určena Židům v diaspoře. Obsahovala více knih a v jiném uspořádání než pozdější palestinský kánon a přešla ji i prvotní křesťanská církev.

Ke zdrojům judaismu patří dále Talmud - výklady textů, mystická a filozofická literatura.

Diaspora – pojem se obvykle používá pro společenství lidí, kteří žijí rozptýleně v rámci jiného společenství.

#3.2 Dějiny Židů

Na základě události, že si Bůh vyvolil Abrahama, odvozuje svůj původ židovský národ a jeho náboženství, judaismus. Abrahamovi potomci se stali pevným náboženským svazkem po vyjití (exodu) z Egypta někdy na začátku 12. století př. Kr. Zásluhu za toto vysvobození připisuje judaismus jedinému Bohu, který se zjevil jejich vůdci Mojžíšovi. Jméno Boha není z úcty vyslovováno. Jeho vyznavači ho nahrazují tituly, které bývají do češtiny tradičně překládány Hospodin. Ten je podle víry Hebrejů totožný s Bohem, o němž vyprávějí příběhy o stvoření, potopě, Abrahamovi, dalších praotcích apod. Stvořením ostatně začíná i letopočet vyznavačů víry v tohoto Boha (v roce 2000 křesťanského letopočtu Židé psali roky 5760 a 5761). Bůh je považován za dárce Zákona a vládce historie, kterou vede národ Hebrejů dějinnými zkouškami až k času, v němž bude nastolena spravedlivá vláda Mesiáše (tj. Pomazaného, vládce). Několik desítek let po odchodu z Egypta vznikl z hebrejských kmenů na základě společné víry svazek, který přijal jméno Izrael („Bůh bojuje“). Podle převažujícího hebrejského kmene (který odvozoval svůj původ od muže jménem Juda) je tento národní a náboženský svazek později znám jako židovský. Český pravopis přitom dovoluje rozlišit národní a náboženskou příslušnost grafickou podobou slova Žid, respektive žid.

Historie židovského národa má několik klíčových bodů. Především je to slavná doba králů Davida a Šalomouna (na začátku 1. tisíciletí př. Kr.), kteří dosáhli slávy a významu v rámci celého Předního Orientu. Šalomoun navíc vybudoval první stabilní chrám pro židovskou bohoslužbu. Pohnuté období babylonského zajetí

(v 6. století př. Kr.) změnilo tradiční bohoslužbu a zevnitřnilo židovské náboženství. Před přelomem letopočtu prodělal židovský národ zápas s helénismem, jehož synkretizující tendence ohrožovaly vědomí jeho jedinečného poslání lidstvu i samu jeho existenci. Tento zápas o zachování tradiční náboženské praxe a o politické sebeurčení skončil roku 70 po Kr. pádem Jeruzaléma, rozbořením jeho chrámu a odchodem takřka celého národa do emigrace. Rozptýlení (diaspora) doslova po celém světě a postavení výrazné náboženské i národnostní menšiny přineslo židům, resp. Židům, časté pronásledování ze strany příslušníků většinového náboženství či národa.

#3.3 Židé v českých zemích

V českých zemích se Židé objevili již v 9. a 10. století. Ve středověku a novověku lidé mnohem méně cestovali než v dnešní době. Židé proto byli pro obyvatele českých zemí po staletí jedinými cizinci, které měli možnost ve svém životě spatřit.

Židé tedy obývali naše území od historických počátků. Po staletích se s českou společností sžili a stali se její součástí. Soužití křesťanů a Židů na našem území je dějinami problematického vztahu majoritní křesťanské společnosti k etnické, náboženské a společenské menšině „bohovražděného národa“. Židé nebyli plnoprávními členy společnosti, známé jsou pogromy. Rovnoprávnosti se jim dostalo až v moderní společnosti, významným mezníkem byl rok 1848, kdy dochází k rozvoji židovského náboženského, spolkového, kulturního a společenského života. Po roce 1918 se část židovské komunity asimilovala. V roce 1930 žilo v Československu 365 380 osob hlásících se k izraelskému náboženství. K největším obcím patřily Praha, Brno a Moravská Ostrava. Z údajů sčítání vyplývá, že v Čechách se přihlásilo k české národnosti 46,4% Židů, k německé 31,1% Židů.

Židé se členili do různých skupin. Vedle reformního, konzervativního, rekonstrukcionistického, liberálního a ortodoxního židovstva je třeba připomenout i významnou část Židů, kteří nesdíleli židovskou víru. Právě mezi těmito sekulárními Židy došla nejprve sluchu myšlenka ustavení samostatného židovského státu, a to především v reakci na projevy antijudaismu na konci 19. století. Tato idea ovšem původně pocházela od křesťanů, kteří s obnovením Izraele spojovali naděje na druhý příchod svého mesiáše Ježíše. V židovském prostředí se hybatelem tohoto sionistického hnutí stal rakouský spisovatel Theodor Herzl (1860—1904). Po druhé světové válce, kdy západní svět reflektoval hrůznou skutečnost holocaustu, získala snaha sionistů významnější podporu i mezi ortodoxními Židy a došla naplnění. Stát Izrael vznikl v roce 1948.

Doba německé okupace znamenala pro Židy katastrofu. Období holocaustu(šoa) přežilo kolem 40 000 Židů z českých zemí.

Pojmy k zapamatování: Holocaust – pojem z řečtiny a znamená zápalná oběť. Šoa – pojem z hebrejštiny a znamená záhuba, zničení.

Část Židů se po válce domů nevrátila a emigrovala do Palestiny. Československá vláda tolerovala vystěhovalectví Židů až do roku 1952, poté komunistická strana svůj vztah k sionismu změnila a vystěhovalectví bylo přerušeno. Na podzim roku 1953 se zbytky židovských obcí v českých zemích nově reorganizovaly a byly uznány státem jako náboženské společenství. Základními správními jednotkami byly židovské náboženské obce (ŽNO) v těchto městech: Praha, Plzeň, Karlovy Vary, Liberec, Ústí nad Labem, Brno, Kyjov, Olomouc, Ostrava. Počet členů se odhadoval na 16 000. Život v obcích koordinovala Rada židovských náboženských obcí, v roce 1991 se přeměnila na Federaci židovských obcí v ČR. V současné době u nás žije kolem 3 500 Židů.

Vývoj po roce 1989 ukazuje, že se česká společnost s antisemitismem ještě zcela nevyrovnala. Projevuje se to nejen zájmem (naštěstí nevelkým) části společnosti o antisemitskou literaturu (např. o podvržené Protokoly síónských mudrců, česky vydané už roku 1926), apolitickými aktivitami okrajových a extrémních stran a hnutí, ale i akcemi v náboženské oblasti. Za antisemitské mohou být označeny projevy některých extrémně konzervativních

řmskokatolických kruhů. Ve spojení s církví byla pravděpodobně většina čtenářů časopisu Pochodeň dneška (s přílohou Národ). Časopis zanikl po důrazném varování jeho čtenářů ze strany brněnského biskupa Vojtěcha Cikrleho v roce 1997 a byl částečně nahrazen časopisem Nový dnešek. Náznaky odporu vůči židovskému náboženství (antijudaismu) je možné slyšet v projevech, jimiž oslovují své příznivce konzervativní katolíci, kteří se s církví rozešli.

#Shrnutí kapitoly:

Posvátnými texty judaismu jsou Tóra, Proroci a Spisy (Tenach, Svaté knihy, židovská či hebrejská bible). Byly sepsány v prvním tisíciletí před našim letopočtem. Tóra byla uzavřena v patem století před našim letopočtem. Ke zdrojům judaismu patří dále Talmud, výklady textů, mystická a filozofická literatura. Judaismus je náboženstvím monoteistickým: existuje jediný Bůh, jeho nejposvátnějším jménem je jméno Jahve (JHVH). Bůh je Stvořitelem světa: stvořil jej svým svobodným rozhodnutím naprosto nezávislým na jiných silách či hmotě. Vůči světu je Bůh transcendentní, ale zasahuje do dějin a je bezprostředně blízky každému, kdo k němu upřímně volá. Bůh stvořil svět jako něco „dobrého“. Život je darem, nikoli trestem. Cílem života proto není únik ze světa, ale spravedlivý život podle boží vůle zde na zemi. Člověk nesmí Boha zpodobňovat, může však k němu promlouvat, může se k němu obracet s láskou a důvěrou: víra jako důvěra, jako spolehnutí. Ve vztahu k Bohu je rozhodující prostota a čistota srdce. Opravdová zbožnost se pak promítá do vztahu k bližním. Studium, modlitby a další náboženské úkony musí být potvrzeny dobrými skutky a spravedlivým jednáním (Miluj bližního svého, jako sebe samého).

Kontrolní otázky a úkoly:

- *1. Osvětlete pojmy a problémy: vyvolený národ, Desatero, synagoga, rabín, ghéto, pogromy, holocaust – šoa.
- *2. Pojednejte o vzniku moderního státu Izrael a o problémech, které je provází.
- *3. Uveďte některé důležité židovské svátky a jejich smysl.
- *4. Které symboly a specifické prvky náboženského života byste mohli zmínit?

Úkoly k textu

- *1. Uveďte základní písemné zdroje judaismu a dobu jejich vzniku.
- *2. Interpretujte některé příběhy ze Svatých knih.
- *3. Charakterizujte judaismus pomocí pojmů: Bůh – člověk – národ – smlouva – zaslíbená země.

Otázky k zamyšlení:

- *1. Proč věnujeme zvláštní pozornost křesťanství a judaismu?

Korespondenční úkoly

- *1. Pojednejte o společné podstatě judaismu, křesťanství a islámu.
- *2. Napište esej v rozsahu 5 stran o antijudaismu a antisemitismu.

#4 Křesťanství

Cíl kapitoly: Po nastudování této kapitoly byste měli být schopni: Určit posvátné texty křesťanství; Osvětlit obsah a smysl působení a učení Ježíše; Popsat významné události z dějin křesťanství; Zdůvodnit význam křesťanství.

Klíčová slova: evangelium, křesťanství, křesťan, apoštol, písmo Svaté.

Čas na prostudování kapitoly: 120 minut.

Průvodce studiem: Posvátné texty křesťanství. Příběh Ježíše Nazaretského, obsah a smysl jeho učení. Stručné dějiny křesťanství. Význam křesťanství.

#4.1 Ježíš Kristus

Křesťanství se vyvinulo ze židovství. Židovská Bible je i pro křesťany svatou knihou, nazývají ji však „Starý zákon“ na rozdíl od vlastních knih „Nového zákona“, které k ní dodali. V Novém zákoně je Ježíš prohlášen za Božího posla, spasitele všeho lidstva. Ježíš pocházel z Nazaretu v Galileji, kde se vyučil rodinnému řemeslu tesaře. Jako mladý muž se připojil k Janu Křtiteli, který kázal a křtil u Jordánu. Později působil samostatně. Shromáždil skupinu

svých žáků, z nichž oddělil dvanáct apoštolů, patrně jako symbol obnovy dvanácti pokolení Izraele. Vystupoval jako učitel Zákona i jako prorok s vědomím jedinečného poslání od Boha. Podle evangelia své učení doprovázel „mocnými činy“ - především uzdravováním nemocných, kterých na rozdíl od tehdejších jiných divotvůrců nevyužíval finančně. Jeho učení i postoje narazily na odpor většiny vlivných vrstev tehdejší společnosti.

O velikonočních svátcích (r. 30) byl po zatčení chrámovou stráží a po výslechu před židovskou veleradou v Jeruzalémě předán římské koloniální moci jako uchazeč o židovský královský trůn a ukřižován. Ježíšovi stoupenci viděli ve svém učiteli víc než jen proroka. Nazvali ho Kristem, řecký překlad hebrejského slova „Mesiáš“, tj. „Pomazaný“, král spasení a posledního času.

Ježíš kázal království Boží, a sice jako událost, která co nejdříve nastane. S královstvím Božím bývala spojena představa konce dějin, dovršení a nového stvoření světa i člověka. Mělo přinést přehodnocení všech hodnot, konec nenávisti, bezpráví, smutku i smrti, konec konečnosti vůbec, a tím i konec hříchu, jímž Bible míní náklonnost ke zlému v člověku. Byl to charismatický kazatel, který vystupoval a uzdravoval s vědomím „Božího zmocněnce“ a už za jeho života v něm někteří viděli Mesiáše. Pokud s tím však spojovali politické osvobození Izraele z římské okupace, Ježíš se od toho distancoval. Ježíšovo vystoupení narazilo na odpor farizejů, vlivné skupiny židovské společnosti, kteří také usilovali o obnovu Izraele. Pro svůj vztah k Bohu, s nímž souvisel i odstup od tehdejších společenských struktur, byl podezřelý i politicky. Jako buřič byl ukřižován. Část jeho stoupenců se jej zřekla. To, co se odehrálo během oné první neděle, kdy byl Ježíš vzkříšen, však stmelilo následovníky do skupiny rozhodných a odhodlaných věřících. Teď se plně rozhodli dokončit evangelizační práci, kterou jejich Pán započal. Ježíš jim řekl, aby setrvali v Jeruzalémě, dokud nebudou oděni mocí z výsosti. Pak měli kázat evangelium všemu stvoření, křtít je a učit Ježíšovým slovům. Apoštolové tedy v Jeruzalémě čekali na uschopňující moc až do letnic. Tu na ně sestoupil Duch svatý a způsobil veliký rozruch, když jim dal promluvit různými jazyky.

#4.2 První křesťanské sbory

Vlastní dějiny křesťanské církve jako společenství začínají právě výše zmíněnou událostí - sesláním Ducha svatého na apoštoly padesátého dne po Velikonocích o svátku letnic. Po veřejné řeči Petra i ostatních apoštolů přistoupilo v tento den k církvi na 3 000 lidí. Obrácení Židé se ovšem neodvrátili zcela od synagogy a účastnili se modliteb v chrámě. Mimo to se scházeli v soukromých domech, kde naslouchali učení apoštolů a „lámali chléb“. Prvním křesťanským sborem byl sbor v Jeruzalému, ve Svaté zemi. V jeho čele stál Petr, který později zemřel v Římě a dal základ pro chápání Říma jako sídla Kristových nástupců na zemi. Jeruzalémský sbor sám sebe chápal jako sbor posledních časů. Ve svých shromážděních prožívali tito křesťané naplnění starozákonních zaslíbení a konec věků. Chápali sebe sama jako skupinu vyvolených, kterým bylo dáno království. Očekávali, že toto království bude v nejbližší době zjeveno v plnosti. Jako sbor posledních dnů nepokládali jeruzalémští za potřebné promýšlet podobu církevních úřadů a struktur.

Nasměrování evangelia (čili radostné zvěsti o narození Ježíše Krista) ke všem národům a zvěstování evangelia ve všech částech římského světa je spojeno se jménem apoštola Pavla. Pojmy k zapamatování: Evangelium – z řeckého euangelion – radostná zvěst, dobrá zpráva nebo zachráněná poselství. Apoštol Pavel prosadil změnu v názoru na židovský zákon. Prvotní křesťanství, vyrůstající na půdě Palestiny, židovské pojetí Zákona původně převzalo, rigorózní požadavek jeho dodržování však vyvolal už v první polovině 1. století závažný konflikt v pojetí misie. Zatímco židokřesťanský směr trval na univerzální platnosti Zákona, helénistický směr vyrůstající z židovské diaspory a reprezentován Pavlem z Tarsu, prosazoval názor, že křesťané pohanického původu (pohanokřesťané) na rozdíl od křesťanů židovského původu (židokřesťanů) nejsou zákonem vázáni. Pavlova teologie vyšla vstříc konvertujícím pohanům, pro které byla řada ustanovení Zákona nepřijatelná (obřízka), ale zároveň otevřela

cestu kosmopolitnímu pojetí křesťanství. Díky misijní práci vznikla řada helénistických sborů, které postupně přerostly židovsko-křesťanské obce, jež posléze ustoupily z dějinné scény. Postupem času se prosadila myšlenka zvláštního postavení římského biskupa. Po pádu západořímské říše se římstí biskupové stali představiteli tradic římského centralismu a předními zastánci římských kulturních tradic.

Původně se křesťanství šířilo v rámci římských hranic (uvnitř říše) a jen sporadicky překročilo jeho hranice (Irsko, Arménie, Gruzie), jako by nebylo určeno pro barbary. Křesťané byli římskou mocí pronásledováni.

Příklad: Cesarejský biskup Eusebius (nar. kolem 263), očitý svědek mnohých mučení, o pronásledování křesťanů v době Diokleciána píše: „Nelze ani vylíčit, jaká muka vytrpěli mučedníci v Thébách. Místo železnými drápy jim drásali tělo ostrými střepy tak dlouho, až z nich vyprchal život. Ženy se svázanýma nohama byly strojem vytaženy do výše a nahé s nepokrytými těly hlavou dolů visely vysoko ve vzduchu. Byl to příšerný pohled na ně. Jiné zase byly přivázány na větve stromů a tak umíraly. Strojem si totiž přitáhli k sobě velmi silné větve, přivázali jednu nohu mučedníka k větvi a větev pak nechali vymrštit do původní polohy. To si vymyslili proto, aby údy mučedníků byly jedním rázem od sebe odtrženy. A toto se dělo ne několik málo dní nebo vůbec krátký čas, nýbrž nepřetržitě více let. Jednou jich bylo usmrceno více než 10, jindy zase více než 20. Někdy jich bylo na méně než 30, ano tu a tam skorem 60, jindy zase 100 za den. Muži se ženami a dětmi byli zabíjeni různým způsobem. Já sám jsem viděl za svého pobytu v této krajině, kolik najednou v jednom dni jich bylo sřato nebo upáleno... Tehdy jsem také všude viděl obdivuhodnou statečnost, opravdu božskou sílu a veselou mysl u těch, kteří věřili v Pomazaného Božího. Vždyť sotva byl vynesena rozsudek nad jedněmi, hned jiní z různých stran spěchali k soudnímu tribunálu a hlásili se jako křesťané“. (Citováno podle Eusebius Pamphili: Církevní dějiny. Praha 1988, s. 155-158).

Postavení křesťanů se změnilo v průběhu 4. století. V roce 313 zajistil císař Konstantin ediktem milánským křesťanům stejná práva jako příslušníkům jiných náboženství. V roce 391 zakázal císař Theodosius pohanské kultury. Křesťanství bylo uznáno za jediné náboženství římské říše. Od konce 6. století se křesťanské misie začaly výrazně prosazovat u okolních národů.

#4.3 Vývoj křesťanství

Po mlhavých počátcích a slabě dokumentované předkřesťanské epoše přichází na české území křesťanství v podobě svébytného keltského křesťanství (tzv. iroskotská misie) a latinského západního křesťanství z území říše franké, později německé. V 9. století zde výrazně zasáhla misie byzantská (cyrilometodějská misie), která se projevila hlavně na Moravě. Byla obrovským kulturním přínosem pro celou slovanskou Evropu, avšak v Čechách a na Moravě byla již v 11. století definitivně překonána křesťanstvím římského typu. Křesťanství je u nás silně zastoupeno asi od 9. – 10. století.

Pojmy k zapamatování: Misie – z latinského *missio*, odvozeného z *missus*, „poslaný“.

Výrazem misie se označuje úkol, který má celá církev a každý jednotlivý věřící z moci křtu, a to zvěstovat a dosvědčit všem lidem poselství spásy, zvláště v těch zeměpisných oblastech a těch kulturních prostředích, které zůstaly mimo vliv evangelia.

Historickým vývojem došlo k rozštěpení křesťanství do několika směrů. Mnohé z nich mají u nás své zastoupení. V roce 1054 vyvrcholily rozdíly mezi východním a západním křesťanstvím spočívající v podobě bohoslužeb a disciplinární praxe ve sporu, jehož výsledkem bylo osamostatnění obou směrů. Západní křesťanství se obvykle označuje výrazem katolická církev, východní křesťanství je označováno jako ortodoxní nebo pravoslavné.

Charakteristickým znakem západního křesťanství je snaha po jeho obnově a reformaci. V 12. – 13. století je to hnutí valdenských a katarů.

Příklad: Katarské kázání o Boží církvi (výňatky): „Tato církev trpí pronásledováním, protivenstvím a mukami ve jménu Krista, neboť on sám jimi trpěl ve své vůli vykoupit a zachránit svou církev a ukázat jí svými činy stejně jako slovy, že až do skonání věků bude muset trpět pronásledováním, hanobením a zlořečením, jak to říká evangelium sv. Jana (J 15,20): „Jestliže pronásledovali mě, budou pronásledovat i Vás.“ A evangelium sv. Matouše říká (Mt 5,10-12): „Blahoslavení ti, kteří trpí pronásledováním pro spravedlnost, neboť jim patří království nebeské.“ (...)

„Všimněte si, do jaké míry jsou všechna tato slova Kristova v protikladu ke konání špatné římské církve, neboť ta není pronásledována, ani pro dobro, ani pro spravedlnost, která prý v ní je, ale naopak je to ona, která pronásleduje a vydává na smrt každého, kdo nesouhlasí s „jejími hříchy a hrubým porušováním povinností“. A neprchá od města k městu, nýbrž jí patří města, městečka a provincie, a majestátně sídlí v přemrštěné nádheře tohoto světa a obávají se jí králové, císaři a jiní mocní tohoto světa. Vůbec není jako beránek mezi vlky, nýbrž jako vlci mezi ovečkami a beránky. A dělá všechno pro to, aby vnutila svou nadvládu pohanům, židům a urozeným tohoto světa. A navíc pronásleduje a vydává na smrt svatou církev Kristovu, která to všechno trpí v neskonale trpělivosti, jako to dělá ovce, jež se nebrání vlkovi. Proto říká svatý Pavel (Ř 8,36): „Neboť pro tebe jsme každý den vydáváni na smrt, zachází se s námi jako s berany na jatkách.“ Citováno podle Brenonová, A.: Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve. Brno 2001, 73-74.

V 15. století probíhá česká reformace s husitským hnutím. Již za života českého reformátora Jana Husa (1370-1415) zavádí Jakoubek ze Stříbra do praxe přijímání svátosti pod obojí způsobou (chleba a vína). Kalich se stal hybnou silou a symbolem českého reformního hnutí. Pod vlivem první křížové výpravy proti českým kacířům (1420) vystřídala mírumilovnost křesťanských reformátorů „obránná bojechtivost“ za práva a svobodu „zákonu Božího“. I přes názorové rozdíly byli husité schopni vypracovat svůj společný program – tzv. čtyři pražské artikuly, který společně bránili.

Příklad: Jan Hus: O církvi (1413):

Jedna je církev ovcí a druhá kozlů, jedna církev svatých a druhá zavržených. Rovněž církev spravedlivých je jednak církví katolickou, to jest obecnou, která není částí jiné církve, a o té chci nyní pojednat – jednak církví dílčí, která je částí jiné podle onoho slova Spasitelova u Matouše 18: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tu jsem uprostřed nich.“ Z toho je patrné, že dva spravedliví, shromážděni ve jménu Kristově, tvoří s Kristem jako hlavou dílčí svatou církev. Podobně tři, čtyři a tak dále, až do počtu všech předurčených (...) Svátá církev obecná je jedna jediná a ta je souhrnem předurčených od prvního spravedlivého včetně až k tomu poslednímu, který má být jednou spasen. Zahrnuje v plném počtu všechny, kteří mají být spaseni. O naplnění tohoto počtu měli svatí zavraždění pod oltářem Božskou přípověď, aby měli strpení „ještě maličký čas, až by se naplnil počet spoluslužebníků a bratří jejich“ – Zjevení 6. Neboť vševědoucí Bůh, který „všecky věci na míru, na váhu i na počet spořádal“, předem stanovil, kolik lidí má být nakonec spaseno (...)

Dále jest poznamenat, že žádné místo nebo lidská volba nedělá člověka údem svaté církve obecné, nýbrž božské předurčení, a to se vztahuje na každého, kdo vytrvale následuje Krista v lásce.

Z toho, co již bylo uvedeno, předně vyplývá, že jediný Kristus je hlavou církve obecné, která není částí žádné jiné (...)

„Na té skále zbuduji svou církev.“ A poněvadž tohoto Kristova slova papežové nejvíce užívají ve svých výrociích, chtějíce z něho vyvodit, že sami jsou tou skálou nebo základem, na němž církev stojí jakoby na Petrovi, jemuž bylo řečeno: „Ty jsi Petr“, - proto je třeba k porozumění slova Pána poznamenat, že základ církve, od něhož je zakládána, je naznačen výrazem „zbuduji“, základ, na němž je založena, je naznačen slovy: „na té skále“, a základ, jímž je církev založena, je naznačen slovy: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“ Základ, od něhož

prvotně, i základ, na němž prvotně byla založena svatá církev obecná, je Kristus Ježíš, a základ, jímž je založena, je víra, která skrz lásku působí; tu ukázal Petr, když pravil: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“ Základem církve tedy je Kristus, který říká: „Beze mne nic nemůžete učinit“ – Jan 15; „beze mne“ prvotního a prapůvodního základu. Citováno podle: Molnár, A.: Slovem obnovená. Čtení o reformaci. Praha 1997, s. 38.

Příklad: Čtyři pražské články

1/ Aby Slovo Božie po království českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno.

2/ Aby velebná svátost těla a krve Božie pod oběma způsobama chleba a vína všem věrným křesťanuom, jimž hřiech smrtelný nepřekážie, svobodně byla dávána, podle ustavenie a přikázanie Spasitele.

3/ Že mnozí knězie a mnišie světským právem panují nad velikým zbožím tělesným, proti přikázání Kristovu a na přiekazu svému úřadu kněžskému a k veliké škodě pánóm stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panovanie odjato a staveno bylo, a aby podlé čtenie nám příkladně živi byli k stavu Kristovu a apoštolskému.

4/ Aby všichni hřiechové smrtelní, a zvláště zjevní a jiní neřádivé zákonu Božiemu odporní řádem a rozumně od těch, jenž úřad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kažení, a zlá a křivá pověst o tejto zemi aby vyčištěna byla, a tak aby se obecné dobré dalo království a jazyku českému. Citováno podle: Čtyři vyznání. Praha 1951, s. 37-52.

Příklad: Jan Viklef: O eucharistii:

Vidíme-li hostii, neměli bychom věřit, že je to tělo Kristovo, nýbrž že je v ní Kristovo tělo svátostně skryto. Nám křesťanům je dovoleno popírat, že chléb, který posvěcujeme, je totožný s Kristovým tělem, ačkoli je jeho účinným znakem (...) [Ti, kdo obě věci ztotožňují] nečiní rozdíl mezi obrazem a zobrazovanou věcí a nedbají obrazného významu. (...) Duchovní přijímání těla Kristova netkví v jeho tělesném přijímání, žvýkání či dotýkání posvěcené hostie, nýbrž nasycení duše oplodňující vírou, podle níž náš duch nachází obcerstvení v Pánu. (...) Neboť není nic horšího než potřeba tělesně jíst tělo a tělesně pít krev člověka, jehož tak vroucně milujeme [Ježíše Krista].

Husitské války byly ukončeny uzavřením kompromisního smíru na základě tzv. kompaktát (1436). Tíživý smír však neznamenal porážku české reformace, která přežila v podobě utrakvizmu a Jednoty bratrské. Utrakvisté se v průběhu 15. století přiblížili ke katolické církvi natolik, že se od ní lišili pouze kultem Husovým a přijímáním podobojí. Nové duchovní oživení pak přineslo do českých zemí luterství a německá reformace.

Z řad husitů, kteří odmítli šířit nebo bránit pravdy mečem, vznikla Jednota bratrská. Vznikla v polovině 15. století v kruhu následovníků Petra Chelčického. Jednota bratrská se ubírala vlastní cestou. Obohacena luterstvím se stala pramenem kulturního a duchovního bohatství pro českou společnost s následnými domácími konfesemi: bratrskou konfesí z roku 1535, českou konfesí z roku 1575.

V 16. století se zvedl široký a mnohotvárný proud obnovy západního křesťanství, jež označujeme jako evropská reformace. Církev a křesťanská společenství, která přímo vzešla z evropské reformace 16. století nebo na ni nepřímo navazují zahrnujeme pod pojem protestantismus. Na začátku reformace stojí Martin Luther (1483–1546), jehož veřejný odpor proti obchodnickému počínání církve, vyjádřený přibitím 95 tezí na dveře kostela ve Wittenberku dne 31. 10. 1517, je považováno za počátek reformace, a Jan Kalvín (1509–1564).

Pojmy k zapamatování: Reformace – náboženské a sociálně-politické hnutí v Evropě v 16. stol., jež soustředilo své síly na obnovu křesťanství i nápravu společnosti.

Reformační nauky jsou shrnuty ve dvou konfesích augsburské (1530), jež je věroučným základem luteránských církví a helvetské konfesi (1566 druhé vydání), jež byla přijata v

mnohá reformovaných církvích ve světě. Základní tradiční větve protestantismu tvoří tedy luterství a kalvinismus.

Příklad: Principy luterské reformace: sola gratia: jen milost Boží může člověka ospravedlnit a dát mu spásu; sola fide: jen víra může být odpovědí člověka na Boží nabídku spásy, kdežto úsilí o dobré skutky není podmínkou („skutkařství“), nýbrž důsledkem víry; sola scriptura: jen Písmo svaté, a ne tradice ani učitelský úřad, je závazné měřítko správné křesťanské víry. Reformace nebyla jednotným hnutím, navíc se prosazovala pouze v místech, kde se pro ní podařilo získat politickou vrchnost, proto působnost některých protestantských útvarů se omezuje jen na určitá území (viz bývalé Knížectví těšínské a Slezská církev evangelická augsburského vyznání). Anglikanismus je pak označení pro církve, které souvisí s reformací na britských ostrovech. Z anglikanismu jako výraz nespokojenosti s výsledky reformace na britských ostrovech vzešly nové církve, z nichž nejznámější je baptismus, který vznikl počátkem 17. století a působí i v ČR.

V 17. století ovlivnil hlavně luterské sbory směr zvaný pietismus. Stoupenci pietismu usilovali o oživení reformačního křesťanství skrze osobní zbožnost, biblická studia, modlitební společenství a intenzivní vzájemnost. Působili uvnitř společenství, neusilovali o vznik nových církví. Výjimkou je Obnovená jednota bratrská (Unitas fratrum), od roku 1921 v českých zemích pod názvem Jednota bratrská, která vznikla z potomků někdejší Jednoty českých bratří, exulantů ze severní Moravy, kteří r. 1722 našli útočiště na statcích hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa v Horní Lužici. Do českých zemí se tato jednota „vrátila“ díky své misijní činnosti vedené ze Západu po roce 1861.

Obrovská vlna náboženského obrodného hnutí prošla evropským protestantismem zhruba v období 1750–1850. Toto oživení religiozity nazýváme probuzenectvím nebo probuzeneckým hnutím. V mnoha ohledech probuzenectví přejímá a rozvíjí motivy hnutí pietistů avšak kráčí svou vlastní cestou. Probuzenecká hnutí kladla důraz na prožitek vnitřní proměny (obrácení), životní posvěcení (ukázněný střízlivý osobní život), evangelizační práci (každý, kdo prošel probuzením se stává svědkem - misionářem) a vědomou nadkonfesijní a mezinárodní činností. Na jedné straně v nich právem spatřujeme počátek novodobého ekumenického hnutí, na druhé straně však probuzenectví přineslo další štěpení církví a způsobilo vznik nových církví a samostatných sborů (v ČR působící: Církev bratrská, Novoapoštolská církev v ČR).

Typickým projevem probuzenectví je rovněž metodismus. Do souvislosti s duchovním probuzením na počátku XX. stol. se zařazuje letniční hnutí a církve z něho vzešlé (Apoštolská církev v ČR).

Vznik moderní industriální společnosti a změna hodnotového systému moderního člověka vyvolal snahu po obnově religiozity společnosti. V průběhu 19. století vzniká celá řada nových církví a samostatných sborů s různou délkou existence. Tyto skupiny usilovaly o návrat apoštolského křesťanství v jeho původní podobě, nezkažené pozdějším vývojem a moderní společností. V jejich věrouce zásadní motiv hraje eschatologické až apokalyptické očekávání zásadního zlomu, konce dějin a příchodu Království Božího. Nejvýznamnější z církví, jež vděčí za svůj vznik apokalyptickým očekáváním, je Církev adventistů sedmého dne. Některé církve se křesťanství vzdálily a je těžké o nich jednoznačně hovořit jako o církvích křesťanských. Ony samy se však někdy pokládají za dědice autentického křesťanství. Z těchto církví nejvíce viditelně působí v českých zemích společnost Svědkové Jehovovi a Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (mormoni). Posledně jmenovaní jsou někdy nepřesně označováni jako sekta s křesťanským pozadím. Obě společenství jsou registrovány ze zákona. Jiné zůstaly průhledně křesťanskými, ale zcela ztratily cit pro význam církevní organizace a křesťanskou jednotu (Křesťanské sbory).

Vinou nacionalismu, který usiloval o pokrytí národních hranic s hranicemi státními, vznikají ve 20. století jako výraz touhy po nezávislosti i v církevní oblasti národní církve. Příkladem v českých podmínkách je Československá církev, která vznikla v roce 1920 pod vlivem českého

národního vzednutí, modernismu a antikatolických nálad a dnes stojí na rozmezí mezi katolictvím a protestantismem. V jistém smyslu do této kategorie patří i Českobratrská církev evangelická, která sice vznikla v době národního vzednutí, ale navazuje na tradice české reformace a neodpoutává se ani od dědictví reformace evropské. První prezident Československa T. G. Masaryk určitě nebyl ideologickým antikatolíkem, ale bylo to právě jeho pojetí české národní identity a s ním spojené pojetí českých dějin, které velmi přispělo k vytvoření představy o pomyslném bytostném nesouladu (ne-li přímo nepřátelství) mezi Čechy a katolicismem, který se ve svých důsledcích mohl podílet na výrazné sekularizaci českého národa.

Katastrofou pro církve a náboženství vůbec byla vláda komunistického režimu v letech 1948-1989. Náboženství a církve byly chápány jako cizorodá společenství ohrožující samotnou podstatu existence režimu. Represivními zákroky režim podřídil církve státu. V současnosti velké etablované tradiční církve spolu příkladně spolupracují v rámci světového ekumenismu. V moderní společnosti se pak objevila nová náboženská hnutí inspirována východními náboženskými tradicemi, esoterismem, mystikou, novopohanstvím, magii a čarodějnictvím a dalšími netradičními směry.

#4.4 Náboženství v současné české společnosti

Obraz českých zemí je z náboženského hlediska velmi pestrý. Základem pro svobodnou existenci náboženství je ústavní pořádek České republiky. Náboženská svoboda je zaručena ústavou a Listinou práv a svobod. Činnost církví je právně zakotvena zákonem č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, zákonem č. 308/1991 Sb., o postavení církví a náboženských společností a zákonem č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností a nově pak zákonem 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

Z náboženských společností, které působí na území České republiky, je jich v registrováno na odboru církví Ministerstva kultury ČR celkem 32. Jedná se o 18 tradičních křesťanských denominací:

Církev římskokatolická, Církev řeckokatolická, Starokatolická církev v České republice, Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku, Církev československá husitská, Jednota bratrská, Slezská církev evangelická augsburského vyznání v České republice, Luterská církev evangelická augsburského vyznání v České republice, Evangelická církev augsburského vyznání v České republice, Českobratrská církev evangelická, Bratrská jednota baptistů, Evangelická církev metodistická, Církev bratrská, Apoštolská církev v České republice, Novoapoštolská církev v České republice, Církev adventistů sedmého dne, Křesťanské sbory, Náboženská společnost českých unitářů. Dále pak to jsou dvě denominace vycházející z křesťanství, ale v mnohých bodech se s ním rozcházející: Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (mormoni), Náboženská společnost svědků Jehovových.

Další státem registrovanou náboženskou společností podle starých zákonných norem jsou Židé sdružení ve Federaci židovských obcí v České republice.

Nositeli religiozity nejsou jen tradiční křesťanské církve, ale i celá řada náboženských směrů a hnutí, která získala sice státní uznání, ale jsou vůči tradičním církvím v druhořadém postavení. Jiné působí na spolkovém základě (jako občanská sdružení) nebo zcela bez jakéhokoli právního podkladu. I přes jasné odmítnutí státní intervence do záležitostí církví zůstala česká legislativa poměrně dost nespravedlivá, a to především právě k malým netradičním náboženským společnostem.

V souladu s koncepcí právní kontinuity, která byla aplikována rovněž na oblast vztahu státu a církve, získaly po roce 1989 automaticky státní registraci - a z ní vyplývající výhody (např. státní dotace) - všechny náboženské skupiny, které měly před rokem 1989 tzv. státní souhlas. Kromě náboženských společností, které oficiálně fungovaly již před rokem 1989, mohly získat registraci také ty, které splnily zákonem stanovené podmínky: 1. nauka a praxe

náboženského společenství nesmí ohrozit veřejnou bezpečnost, pořádek, zdraví a mravnost nebo práva svobody druhých, 2. vykazání dostatečného množství členů (10 000). Zákon nicméně počítal s výjimkou, kterou bylo členství ve Světové radě církví, křesťanské ekumenické organizaci. V tom případě pak stačilo, aby náboženská skupina prokázala, že má minimálně 500 členů starších 18 let. Taková legislativa velmi znesnadňovala možnost založení státem uznané náboženské společnosti novým náboženským směrům, ale i muslimům, kteří o registraci opakovaně usilovali.

Další změny ve státní církevní politice ustanovil zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, který nově upravil vztah církve a státu. I tento zákon nebyl přijat ke spokojenosti všech církví a náboženských společností. Na první pohled zrušil diskrepanci v možnostech registrace, ale tradičním církvím stále zachoval oprávněně mnohá privilegia. Opatrnost státu je zde namístě. Podle nového zákona bylo zaregistrováno jedenáct nových náboženských společností: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü (2007), Česká hinduistická náboženská společnost (2002), Církev Křesťanská společenství (2002), Církev živého Boha (2007), Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny, Hnutí Hare Kršna (2002), Obec křesťanů v České republice (2002), Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice (2007), Ústředí muslimských obcí (2007), Višva Nirmala Dharma (2007), Církev Nová naděje (2009), Církev Slovo života (2010)

#Shrnutí kapitoly:

Posvátným textem křesťanství je Písmo svaté, křesťanská bible. Je složena ze dvou částí, a to Starého zákona a Nového zákona. Starý zákon se obsahem téměř shoduje s židovskou biblí. Nový zákon tvoří čtyři evangelia: Evangelium podle Matouše, Evangelium podle Marka, Evangelium podle Lukáše a Evangelium podle Jana. Dále jsou to Skutky apoštolů, dopisy apoštolů a Zjevení Janovo. Nový zákon byl sepsán přibližně ve druhé polovině prvního století našeho letopočtu v řečtině.

Ježíš Nazaretský (4 př. n. l. – 30 nebo 33 n. l.) zemřel ukřižováním, třetího dne byl podle jeho následovníků vzkříšen a vstal z mrtvých. Kříž proto není znamením smutku, ale naděje na překonání smrti, utrpení, samoty a hříchu boží láskou.

Ježíš zvěstoval příchod Království božího, tedy společenství člověka a Boha. Prvním krokem k jeho dosažení je vnitřní proměna a pokání člověka.

Základním přikázáním křesťanství je láska k Bohu a k bližním.

Víra, naděje a láska představují tři základní křesťanské ctnosti, navzájem se podmiňují, ale největší z nich je láska.

Všichni lidé si jsou před Bohem rovni, všichni jsou vzájemně bratry a sestrami.

Ježíš je podle křesťanů očekávaným Mesiášem (význam slova odpovídá latinskému Christus), proto Ježíš Kristus. Ježíš vykoupil a osvobodil svým utrpením lidstvo z jeho slabostí a hříchů a přináší mu spásu a osvobození: proto Ježíš jako Vykupitel a Spasitel.

Ježíš nezrušil židovské náboženství, ale podle jeho slov je přišel naplnit.

Součástí křesťanské víry je rovněž přijetí určitého vyznání (konfese), tedy obsahu či nauky formulované v člancích, v pravidlech – tzv. dogmatech.

Během dvoutisíciletého vývoje se vytvořily tři základní větve křesťanství: katolická, pravoslavná a protestantská (reformační). Liší se některými naukami důrazy na různé stránky křesťanský vedeného života.

Rozdíly mezi těmito větvemi křesťanství však nejsou zásadní, pro všechny je totiž ústředním zdrojem náboženské víry Ježíš Nazaretský.

Zvláště v posledním století usilují křesťané nejen o sblížení mezi různými křesťanskými směry, ale i o dialog mezi křesťanstvím a jinými náboženskými tradicemi.

Kontrolní otázky a úkoly:

*1. Jaký význam nese křesťanský symbol kříže.

- *2. Co připomínají hlavní křesťanské svátky?
- *3. Vysvětlíte pojmy evangelium, koncil, hereze, schizma, ekumenismus.
- *4. Kdy a proč vznikly základní větve křesťanství?
- *5. Popište současné rozšíření křesťanství ve světě a u nás.
- *6. Jak ovlivnil křesťanství nacionalismus, modernismus a racionalismus?
- *7. Jaký byl vztah křesťanství ke komunismu a nacismu? Najděte shody a odlišnosti.

Úkoly k textu

- *1. Prostudujte si pečlivě Lutherových 95 tezí a vypište všechny argumenty, které v boji proti odpustkům používá. V jednom sloupci vypište ty, s kterými se ztotožňujete, a v druhém ty, s kterými nesouhlasíte. Připravte se na rozhovor, ve kterém své rozhodnutí zdůvodníte.
- *2. Vyložte význam křesťanství, a to z hlediska jeho pozitivního i negativního působení.
- *3. Na základě čtyř pražských článků (artikulů) zkuste vlastními slovy zformulovat politický program husitů. Souhlasíte s ním, je aktuální do dnešního dne?
- *4. Srovnajte Viklefovou a Husovou kritiku papežství a jeho učení. V čem se shodují? V čem se liší?

Otázky k zamyšlení:

- *1. Pojednejte o životě a smrti Ježíše Nazaretského
- *2. Co tvoří posvátné texty křesťanství? Určete dobu jejich vzniku.
- *3. Vyložte základní obsah učení a působení Ježíše Nazaretského. Doložte jej některými myšlenkami a činy. Jak Ježíš chápal vztah judaismu a svého učení?

Korespondenční úkoly

- *1. Byly kulturní podmínky v 16. století stejně příznivé pro protestantskou reformaci jako podmínky 1. století pro šíření apoštolského křesťanství? Shrňte podobnosti a rozdíly obou situací.
- *2. Vypište rozdíly mezi německou a švýcarskou reformací z hlediska teologických důrazů a organizačního vývoje.
- *3. Sestavte seznam současných denominací, které svoji věrouku budují na konfesi augsburské nebo helvetské.
- *4. Sestavte přehled všech evropských panovníků v letech 1517-1555. Ohodnot'te je stupnicí od 1 do 10, přičemž 1 znamená zbožný katolík a 10 přesvědčený protestant. Své hodnocení zdůvodněte.

#5 Islám

Cíl kapitoly: Po nastudování této kapitoly byste měli být schopni: Určit základní zdroje islámu; Popsat život Muhammada a vysvětlit motivy jeho jednání; Charakterizovat obsah islámu; Osvětlit významné události dějin islámu; Vyložit některé otázky týkající se soužití islámu s jinými náboženstvími a kulturami.

Klíčová slova: islám, korán, sunna, muslim.

Čas na prostudování kapitoly: 120 minut.

Průvodce studiem: Základní zdroje islámu. Život a působení Muhammada. Posvátné texty islámu. Obsah a náboženská praxe islámu. Stručné dějiny islámu. Některé současné problémy soužití islámu s jinými náboženstvími a kulturami.

#5.1 Islám v pojmech

Slovo islám znamená úplnou odevzdanost do vůle Boží. K monoteistickému islámu, náboženství jediného Boha - Alláha, se dnes hlásí asi pětina lidstva, tj. asi 1,2 miliardy lidí. Od středověku je přítomen i v Evropě a ovlivňuje dějiny i na území dnešní ČR. Tradičně nízký počet muslimů u nás však způsobuje, že je toto náboženství stále vnímáno jako exotické.

Pojmy k zapamatování: Muslimem je ten, kdo věří v jediného Boha a kdo se podřizuje jeho vůli. Mohamedán je nevhodné označení, které vzniklo analogií k názvu křesťan odvozeného

od zakladatele, jenž je křesťany považován za boha – tato premisa však neplatí pro islám. Alláh z arabského al Iláh znamená Jediný Bůh.

#5.2 Život Muhammada

Islám vznikl v první polovině 7. století po Kristu na základě proroctví, která obdržel Muhammad Ibn Abdulláh (asi 570-632) u města Mekky na západě Arabského poloostrova. Asi roku 610 se mu při rozjímání zjevila andělská postava Džibríla (Gabriela) a vyzvala ho k zapamatování si a opakování Božích poselství. Muhammad o pravosti zjevení nejprve pochyboval, později je však svěřoval rodině a asi od roku 613 i menší skupině posluchačů. Postupně vešla poselství ve známost a budila pozornost i odpor. Mekku musel nakonec Muhammad opustit. Přijal pozvání do Mediny, aby pomohl svými prorockými schopnostmi konsolidovat tamní poměry. Muhammadův odchod z Mekky a začátek slavného medinského období roku 622 je dodnes připomínán, neboť tvoří počátek muslimského kalendáře. Muhammad své nepřátele porazil a roku 630 se triumfálně vrátil do Mekky. K islámu se postupně připojily další arabské kmeny, Muhammad však brzy po svém triumfu zemřel.

#5.3 Korán

Muhammadova proroctví byla poměrně brzy (v polovině 7. století) spolehlivě písemně zachycena. Vznikl tak Korán (tj. čtení), soubor 114 súr, řazených přibližně podle délky od nejdelší po nejkratší. Jejich obsahem je především naléhavá výzva k víře v jediného Boha (arabsky Alláha), k projevování náboženské úcty pouze jemu a k oddanosti do jeho vůle. Alláhovým majestátním hlasem jsou muslimští posluchači či čtenáři vyzýváni ke zbožnému a mravnému životu, jehož význam je podtržen barvitým líčením osudu člověka po smrti. Pojmy k zapamatování: Korán – z arabského kur'án – to, co má být přednášeno. Název posvátných textů je Vznešený Korán. Korán obsahuje také řadu příkazů, které se týkají praktického denního života, rodinného, manželského, trestního i obchodního práva. Nepřeslechnutelný je jeho tón soucitu s neprivilegovanými vrstvami společnosti a apel na solidaritu muslimů. Značná část koránského zjevení se vyrovnává také s nesprávností judaismu a křesťanství a s útoky na Muhammadovu věrohodnost. Život muslima určuje nejen korán, ale i sunna, soubor zvyklostí, které jsou prověřeny buď minulými generacemi, nebo pocházejí z Muhammadových výroků a činů, které nejsou v koránu zaznamenány. Sunna často upřesňuje provádění příkazu koránu. Z koránu a sunny je odvozena tzv. šarí'a, islámské právo. Je chápáno jako Boží řád pro lidstvo a je rozpracováno do podrobností nejrůznějších životních situací. Zahrnuje i náboženské povinnosti muslimů a víru jako hlavní z nich. Nejdůležitějších náboženských povinností je pět a tvoří tzv. pět pilířů islámu:

Prvním a základním pilířem je muslimské krédo - „Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží“, citované při mnoha příležitostech.

Druhým pilířem je modlitba vykonávaná za přesně určených podmínek - ve stanoveném čase (pětkrát denně), pokud možno společně na daném místě, s určitými slovy a tělesnými pohyby, se zbožným předsevzetím a za předepsaných podmínek čistoty a cudného ošacení.

Třetím sloupem zbožnosti muslimů je almužna.

Čtvrtým je půst od jídla, pití a dalších požitků těla od východu do západu slunce po celý měsíc ramadán.

Pátým sloupem je pout' do Mekky, která znamená jeden z vrcholů života zbožného muslima a po jejímž vykonání získává muslim titul hadži.

K pilířům víry bývá někdy počítán i džihád, tedy usilování na duchovní cestě. Obvykle má podobu vnitřního zápasu zbožného muslima s pokušeními, která ohrožují jeho víru. Může však získat také podobu slovní argumentace či praktické pomoci. Ve zvláštních případech, kdy se svět islámu cítí ohrožen, nebo kdy mu naopak vnější podmínky dovolují expanzi, může džihád nabýti podobu ozbrojeného boje.

Islámský právní systém - šarí'a je po staletí rozpracováván největšími islámskými učiteli tak, aby odpovídal na výzvy času i prostředí, v němž se islám nachází. V průběhu dějin

vykrytalizovaly čtyři hlavní právní školy, z nichž se českých zemí nejvíce dotkla škola hanafijská, která sloužila jako právní systém osmanské říši, a tedy i nám nejbližším, balkánským muslimům. Různé právní výklady, ovlivněné často také místními zvyklostmi, činí z islámu pestrou tkaninu tradic a směrů.

#5.4 Rozdělení muslimů

Základní rozdělení muslimů je však důsledkem mocenského boje po Muhammadově smrti. K definitivní roztržce mezi většinovými sunnity a šiity došlo již roku 661. Příčinou byl spor o nástupnictví Muhammada v čele společenství muslimů. Sí‘a, „strana“ Muhammadova zetě Alího, v tomto sporu podlehla a vytvořila vlastní společnost s vlastním vedením imámů a dnes představuje asi desetinu muslimů. Šiitů je nejvíce v Iránu a Iráku. Podle různého pojetí úřadu imamá pak šiité vytvořili řadu skupin s odlišnými důrazy a odlišnými náboženskými nadějemi. Z jedné takové větve se vyvinula i víra bahá’í, která má své vyznavače hlavně v řadách studentů i na Ostravsku.

#5.5 Expanze

V prvních desetiletích své existence expandovalo náboženství islámu z Arabského poloostrova do severní Afriky a roku 711 zasáhlo Evropu. Na Pyrenejském poloostrově pak v následujících téměř osmi staletích (do roku 1492) vytvářeli muslimové vyspělou kulturní společnost. Od dobyvačného nástupu osmanských Turků ve 14. století až dosud jsou muslimové přítomni na jihovýchodě Evropy, dále nalezneme muslimské enklávy z doby vpádu Mongolů (13. st.) v Rusku i na Ukrajině, v Bělorusku, ve Finsku a v Polsku. I české země byly v minulosti ve vojenském i obchodním styku s muslimy, ve větší míře se s nimi Češi začali setkávat ovšem až na počátku 20. století jako občané Rakouska-Uherska, které roku 1908 anektovalo muslimskou Bosnu a Hercegovinu.

#5.6 Muslimové v českých zemích

Později v minulém století počet muslimů na území dnešní ČR dále stoupal, ať už to byli a jsou obchodníci, studenti a naposledy ve větší míře uprchlíci nebo čeští konvertité k islámu. Nejvýznamnější islámská centra se nacházejí v Praze a v Brně.

Islámská centra jsou v obou městech otevřena pro veřejnost. Disponují knihovnami, pořádají přednášky s islámskou tematikou, společná čtení koránu, výuku arabštiny i programy pro děti. Pomáhají také v uprchlických táborech - pražské centrum například vybavilo modlitebnu v táboře v Bělé pod Bezdězem. Soustavné duchovní péči o muslimské vězně zatím brání fakt, že muslimové dosud nejsou státem uznáni jako plnohodnotná náboženská společnost.

V roce 2008 dostalo nabídku na stavbu mešity, především pro lázeňské hosty z Karviné – Darkova, město Orlová. Po protestech některých obyvatel města, k nimž se přidali i představitelé několika církví, opustily městské úřady vstřícný postoj k nabídce a jednání o mešitě byla přerušena.

Počet muslimů žijících v ČR se odhaduje na 10 000. Ovšem společného náboženského života se účastní méně než dva tisíce lidí. Většinu z tohoto počtu tvoří cizinci, českých konvertitů k islámu přibývá, v současné době jich je asi čtyři až pět set.

Českým muslimům slouží občasník Hlas muslimských náboženských obcí, který kromě popularizujících článků přináší i informace z ústředí a zprávy o činnosti organizací muslimů. Časopis vycházel nejprve v letech 1937—1945, v roce 1991 byl obnoven. Především muslimkám a jejich dětem je určen měsíčník Al-Manára, založený v roce 2000. Tituly s arabskou a islámskou tematikou vydává pražské nakladatelství Dar ibn Rushd, popularizací arabské kultury a jazyka se zabývá aktivní organizace Opus arabicum.

#Shrnutí kapitoly:

Základními zdroji islámu jsou Korán a tradice, sunna. Posvátný text Koránu předal lidem Alláh prostřednictvím proroka Muhammada. Sunna je výraz pro tradici, kterou tvoří především výroky a činy Muhammada. Skutečným a nejpůvodnějším pramenem islámu je ovšem Alláh. Muhammad jako „pečeť proroků“ zvěstoval konečné zjevení. Alláh je naprosto

transcendentní a lidským rozumem nepochopitelný. Vzhledem ke světu a lidem je všemocný, ale také milostivý a milosrdný. Ze své bezmezné dobroty a ze své všemocné vůle stvořil člověka a vše jsoucí. Člověk má proto boha uctívat, vyjadřovat mu vděčnost za stvoření zcela se podrobit jeho vůli. Na konci dějin budou lidé vzkříšení a souzení. Islám je náboženství přísně monoteistické, dějiny náboženství a lidstva jsou vlastně vývojem k monoteismu, i proto je Muhammad chápán jako poslední prorok. Základními doktrínami islámu jsou tedy víra v jediného Boha a učení o posledním soudu. Náboženský život se opírá o pět sloupů islámu: vyznání víry, modlitba, almužna, půst a pouť do Mekky. Džihád chápáný jako „svatá válka“ nepatří k základním sloupům islámu, obrana víry je však ceněna. K radikalizaci a k výzvám ke „svaté válce“ dochází především ve vypjatých obdobích. Islám je pro většinu muslimů mírovým náboženstvím. Šarí‘a je soubor posvátných právních norem a nařízení, které se vztahují na všechny oblasti života. Korán, tradice a právní věda tvoří jeden celek. Fatwa je právní názor či doporučení, které vydává znalec islámského práva. V rámci islámu existují dva základní proudy. Většinu tvoří sunnité, menšinu ší‘ité. Rozdíly mezi nimi nejsou zásadní. Sufismus je směr islámské mystiky.

Kontrolní otázky a úkoly:

- *1. Popište významné události ze života Muhhamada a vysvětlete motivy jeho jednání.
- *2. Pojednejte o významu Muhammada.
- *3. Popište zlomové události ze života Muhammada, které ovlivnily jeho další směřování.
- *4. Které myšlenky islámu Vás zaujaly?
- *5. Vyjmenujte současné problémy islámského světa.

Úkoly k textu

- *1. Určete základní zdroje islámu.
- *2. Charakterizujte obsah islámu.
- *3. Vytvořte diskuzní fórum o některých tvrzeních islámu.

Otázky k zamyšlení:

- *1. Vysvětlete pojmy: džihád, šarí‘a, fatwa, sunnité, ší‘ité, sufismus.

Korespondenční úkoly

*1. Na základě odborné literatury se seznamte s otázkami soužití islámu s jinými náboženstvími a kulturami. Proved'te analýzu jednotlivých získaných informací a srovnajte je. Poté vypracujte na toto téma seminární práci esejistickou formou. Práci průběžně konzultujte s vyučujícím. Cílem práce je ověřit schopnost studentů samostatně pracovat s odbornou literaturou, samostatně přemýšlet a aplikovat nabyté vědomosti. Požadovaný rozsah práce je 6 – 8 normostran, písmo Times New Roman, velikost písma 12, 30 až 35 řádků na stránce. Práce musí respektovat citační standardy, dále by měla (nemusí) zahrnovat aparát odkazů, případně poznámek pod čarou nebo na konci textu a seznam použité literatury. Při obhajobě práce se připravte na diskusi.

#Slovník pojmů

Alláh z arabského al Iláh znamená Jediný Bůh.

Apologetika – obhajoba víry, pojem pochází z řečtiny, apologia rovná se obhajoba.

Diaspora – pojem se obvykle používá pro společenství lidí, kteří žijí rozptýleně v rámci jiného společenství.

Evangelium – z řeckého euangelion – radostná zvěst, dobrá zpráva nebo zachráněné poselství.

Holocaust – pojem z řečtiny a znamená zápalná oběť.

Imanence – přítomnost něčeho v něčem jiném.

Kánon – pojem pochází z řečtiny, kánon rovná se norma, pravidlo. Má více významů, v náboženství představuje závazný soubor posvátných spisů.

Korán – z arabského kur‘án – to, co má být přednášeno. Název posvátných textů je Vznesený Korán.

Misie – z latinského missio, odvozeného z missus, „poslaný“. Výrazem misie se označuje úkol, který má celá církev a každý jednotlivý věřící z moci křtu, a to zvěstovat a dosvědčit všem lidem poselství spásy, zvláště v těch zeměpisných oblastech a těch kulturních prostředích, které zůstaly mimo vliv evangelia.

Muslim - ten, kdo věří v jediného Boha a kdo se podřizuje jeho vůli.

Náboženská víra – přesvědčení věřícího člověka v existenci boha.

Náboženské vyznání – je obsahem toho, v co náboženský člověk věří. Náboženská víra je z tohoto hlediska jen jedna, ale náboženská vyznání jsou různá.

Náboženství – je vyjádřením vztahu člověka k bohu.

Reformace – náboženské a sociálně-politické hnutí v Evropě v 16. stol., jež soustředilo své síly na obnovu křesťanství i nápravu společnosti.

Religionistika – je vědní obor, který se zabývá studiem se náboženstvím.

Sekularizace – zesvětštění společnosti a života lidí.

Šoa – pojem z hebrejštiny a znamená záhuba, zničení.